

Platform VG Haaglanden

*lokale en regionale belangenbehartiging
voor mensen met een verstandelijke
beperking en hun verwanten*

Kent u mij al?

Wat willen mensen met een verstandelijke beperking
en wat kan de gemeente doen?

Adviezen en suggesties

Inhoud

Inleiding 3

Samenvatting 4

Kent u mij al?

Algemeen

1 Een beeld van mensen met een verstandelijke beperking 11

2 Inclusief beleid 12

3 Inspraak en betrokkenheid 14

Meedoen

4 Wet Maatschappelijke Ondersteuning: meedoen 15

5 Vrijwilligers en mantelzorg 17

6 Toegankelijkheid 19

Leren, werken en vrije tijd

7 Onderwijs 21

8 Werk en dagbesteding 23

9 Vrije tijd 25

Financiën

10 Het Persoonsgebonden budget (PGB) 26

11 Inkomenspositie 27

Wonen en veiligheid

12 Wonen in de wijk 28

13 Veiligheid 30

14 Vervoer 31

15 Gezondheid 33

Inleiding

Een inclusieve samenleving is een samenleving waarin iedere burger, met of zonder beperking, kan meedoen.

In Nederland zijn er ongeveer 120.000 mensen met een verstandelijke beperking. Een groep die niet altijd zichtbaar is in de samenleving en waarvoor participatie en gelijke kansen nog niet altijd vanzelfsprekend zijn.

Gemeenten kunnen veel doen om verbetering aan te brengen in de positie van mensen met een verstandelijke beperking.

We verwachten hiermee een beeld te schetsen van hetgeen gemeenten kunnen doen om ook mensen met een verstandelijke beperking mee te laten doen in onze samenleving.

Dit manifest kunt u gebruiken op uw weg naar een inclusieve gemeente. Het bevat aanbevelingen op terreinen waarover de gemeente zelf beslist of verregaande zeggenschap heeft. Graag gaan we hierover met u in gesprek.

Het is een co-productie van Platform VG Haaglanden en Programma Versterking CliëntenPositie (VCP), met dank aan de inbreng van Zorgbelang Zuid-Holland regio Noord-Midden.

Wij wensen u veel inspiratie toe.

Jaap Penninga, voorzitter Platform VG Haaglanden

Leeswijzer

We beginnen met de samenvatting. Vervolgens vindt u in het eerste deel, *algemeen*, in hoofdstuk 1 een beeld van mensen met een verstandelijke beperking.

Vervolgens gaan we in hoofdstuk 2 in op inclusief beleid. Inclusief gemeentelijk beleid is beleid waarbij rekening is gehouden met verschillen tussen mensen met en zonder beperking.

In hoofdstuk 3 staat inspraak en betrokkenheid centraal. Uitgangspunt is dat mensen met een verstandelijke beperking zelf en hun verwanten weten wat er voor hen nodig is om mee te doen.

In het tweede deel, *meedoen* is in hoofdstuk 4 de Wet Maatschappelijk Ondersteuning aan de orde; we hebben het dan over de invloed van burgers op het Wmo-beleid en over de compensatieplicht in de Wmo.

In het volgende hoofdstuk van dit deel gaan we in op de rol van mantelzorgers en vrijwilligers en in het laatste hoofdstuk van dit deel gaat over toegankelijkheid.

Het derde deel is *leren, werken en vrije tijd*: hoofdstuk 7 gaat over onderwijs; speciaal onderwijs en regulier onderwijs.

In hoofdstuk 8 staat werk en dagbesteding centraal en in hoofdstuk 9 vrije tijd.

In het vierde deel komen de *financiën* aan de orde; we gaan in op het Persoonsgebonden budget en op de inkomenspositie van mensen met een verstandelijke beperking.

Tot slot richten we ons in het vijfde deel *wonen en veiligheid*; op wonen, veiligheid, vervoer en gezondheid.

Elk hoofdstuk sluiten we af met adviezen aan de gemeente, onder het kopje *wat kan de lokale overheid doen?* Uiteraard kan elk deel apart gezien en gebruikt worden.

Samenvatting

1. Een beeld van mensen met een verstandelijke beperking

De mens met een verstandelijke beperking bestaat niet. De verschillen zijn groot. Deze differentiatie wordt door een aantal factoren veroorzaakt. Door de zwaarte van de beperking, variërend van zeer zwaar tot licht verstandelijk gehandicapt, die soms deels buiten het 'VG-circuit' vallen. Ook de aard van de beperking speelt een rol. Er zijn vele syndroomgroepen bekend, zoals het Syndroom van Down, maar er zijn veel andere soorten beperkingen.

Vrijwel allemaal hebben ze een vorm van ondersteuning nodig. Zonder die ondersteuning zijn zij niet in staat zich te handhaven in onze maatschappij. Ook de ondersteuning is buitengewoon gedifferentieerd, immers zoveel behoeftes, zoveel vormen van ondersteuning. De ondersteuning is 'levenslang en levensbreed', de beperking gaat nooit over en de ondersteuning wordt gegeven op alle levensterreinen.

'Gewoon waar kan, speciaal waar nodig', is de leidraad voor ondersteuning van mensen met een verstandelijke beperking. Dat houdt in dat de ondersteuning erop gericht is om waar mogelijk mensen met een beperking deel te laten nemen aan de normale maatschappij. Dit is echter maar voor een beperkte groep mogelijk.

Bovendien is er de acceptatieproblematiek in de maatschappij. Dit alles maakt het voor mensen met een verstandelijk beperking nog steeds moeilijk om echt mee te doen.

Algemeen

2. Inclusief beleid; gelijke kansen voor iedereen

Een inclusieve samenleving is een samenleving waarin iedere burger, met of zonder beperking, kan meedoen.

Inclusief lokaal beleid richt zich dan ook op iedereen. Voor een samenleving waarin iedereen meedoet en niemand wordt buitengesloten, is inclusief beleid én inclusief denken nodig. Het is belangrijk om in alle fasen van beleidsvorming aan alle mensen te denken. In een ideale situatie wordt van tevoren gesignaleerd wat de gevolgen zijn voor de verschillende doelgroepen en wordt vooraf naar oplossingen gezocht.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Bij alle maatregelen of voorstellen wordt rekening gehouden met de positie van mensen met een beperking.
- Betrek mensen met een verstandelijke beperking of hun verwanten bij het formuleren van beleid.
- Agenda 22 is hiervoor een goede werkmethode.

3. Inspraak en betrokkenheid

Mensen met een verstandelijke beperking, hun ouders/betrokkenen en belangenbehartigers willen betrokken worden bij het maken van beleid. Gemeenten weten niet altijd wat mensen met beperkingen nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen, recreëren of werken. Dat weten zij zelf, en hun ouders en/of verwanten wèl. Advies is dan ook hen te betrekken bij het gemeentelijk beleid zodat zij hun wensen kenbaar kunnen maken en niet vóór hen, maar met hen beleid gemaakt wordt.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Vertegenwoordigers van mensen met een verstandelijke beperking nemen deel aan de Wmo-raden.

- Ondersteun en faciliteer belangenbehartigingsorganisatie van mensen met een beperking.

4. Wmo: meedoen

Sinds 2007 is er de Wet Maatschappelijke ondersteuning, de Wmo. Het doel van de Wmo is alle burgers in staat te stellen om mee te doen in de samenleving. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering ervan.

In de Wmo is ook geregeld dat burgers invloed moeten hebben op het Wmo-beleid. Dit is een verplichting voor gemeenten, de invulling ervan echter niet. Dit betekent dat dit per gemeente verschillend kan zijn. De meeste gemeenten hebben Wmo-raden ingesteld. Er zijn Wmo-raden waarin de VG sector wordt vertegenwoordigd, en Wmo-raden waarin dit niet zo is.

In het algemeen valt het niet mee om als VG-vertegenwoordiger een goede rol te vervullen. Wensen en behoeften van mensen met een verstandelijke beperking zijn niet altijd duidelijk, het aantal mensen met een verstandelijke beperking in een gemeente is niet altijd helder én het is lastig om op wensen en behoeften een passend aanbod te maken. Zo ontbreekt het vaak aan gericht beleid en wordt deze specifieke groep burgers niet bereikt.

In de Wet Maatschappelijke Ondersteuning is in artikel 4 de "compensatieplicht" opgenomen. Hiermee hebben gemeenten de plicht om beperkingen in de zelfredzaamheid te compenseren.

In de Wmo gaat het niet om de vraag wie waarop recht heeft, maar om de vraag 'Wat is voor deze persoon de meest passende oplossing?'

Door de bezuinigingen in de AWBZ zijn veel mensen met een verstandelijke beperking gedeeltelijk of zelfs geheel hun ondersteuning kwijtgeraakt. Hierdoor zullen mensen een beroep op de Wmo doen. Ze zijn dan aangewezen op de Wmo. De gemeente heeft immers de plicht om mensen met een beperking te compenseren.

Maar ook zullen mensen uit het zicht van de zorg verdwijnen, terwijl dat niet verantwoord is.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Betrek hierbij belangenorganisaties van mensen met een verstandelijke beperking
- De compensatieplicht wordt ook specifiek ingevuld voor mensen met een verstandelijke beperking.
- Vergroot de kennis binnen de Wmo-raden over deze doelgroep.
- Zorg voor regelmatige trainingen voor loketmedewerkers in bejegening.

5. Mantelzorg en vrijwilligers

In de verschillende levensfasen van iemand met een verstandelijke beperking verschuift de behoefte aan zorg, dus ook de vraag naar vrijwillige hulp en mantelzorg.

De zorg van ouders voor een kind met een verstandelijke beperking is zwaarder dan die voor een kind zonder beperkingen. Dat kan leiden tot overbelasting van de ouders of verzorgers. Om het vol te kunnen houden is het soms nodig om de zorg even uit handen te nemen door middel van respijtzorg. Dit geldt ook voor ouders van kinderen in een 24-uurs zorginstelling.

Ook ouders worden ouder en krijgen problemen met het zorgen voor hun kinderen.

Het is noodzakelijk dat ouders bijtijds beginnen met het opbouwen van een netwerk rondom hun kind. Dat gaat niet vanzelf; veel ouders hebben daar hulp bij nodig.

Gemeenten kunnen dit financieren door een PGB te verstrekken waarbij ouders of betrokkenen dit zelf kunnen organiseren en door welzijnsorganisaties te subsidiëren die deze activiteiten uitvoeren.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Goede ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers.
- Faciliteer steunpunten mantelzorg, organisaties voor vrijwillige thuishulp, vriendendiensten en buddyzorg.
- Ondersteun initiatieven voor logeer- en oppasfaciliteit voor mensen met een verstandelijk handicap en zorg voor begeleiding in de spitsuren van het gezin.
- Biedt ondersteuning bij het organiseren van sociale netwerken

6. Toegankelijkheid

Straten, parken, gebouwen zijn pas echt openbaar als iedereen er gebruik van kan maken. Het gaat ook over specifieke aanpassingen voor mensen met een visuele beperking of voor mensen die slechthorend zijn.

Voor mensen met een verstandelijke beperking zijn ook andere vormen van toegankelijkheid van belang. Het gaat ook over toegankelijkheid van informatie en over mentale toegankelijkheid.

Informatie is overzichtelijk, eenvoudig en begrijpelijk, ook voor mensen met een verstandelijke beperking. Folders en brochures zijn begrijpelijk, websites zijn goed te volgen en de aanwijzingen in een openbaar gebouw zijn helder.

Mentale toegankelijkheid geeft mensen met een beperking het gevoel dat er rekening met hen wordt gehouden, dat ze geaccepteerd worden. Het betekent dat er sociaal en respectvol met hen wordt omgegaan.

Wat kan de lokale overheid doen?

- De gemeente zorgt voor een goede toegankelijkheid op fysiek, mentaal en informatief gebied.

Leren, werken en vrije tijd

7. Onderwijs

De meeste kinderen met een verstandelijke beperking maken gebruik van het speciaal onderwijs. Via de wet op de Leerling Gebonden Financiering (kortweg "de Rugzak" genaamd) werd het voor kinderen met een beperking mogelijk gemaakt om toegang te krijgen tot het reguliere onderwijs. Deze wet gaat nadrukkelijk uit van de kansen en mogelijkheden van een kind en niet van de beperking.

Intussen is er nieuwe wetgeving in de maak die moet leiden tot "Passend onderwijs" voor iedereen. Hierbij zouden ouders daadwerkelijk invloed op het onderwijssysteem moeten krijgen. Rondom de invulling van deze wet heerst nog veel onduidelijkheid.

Door bezuinigingen in de AWBZ, wordt het moeilijker om extra ondersteuning vanuit het zorg-PGB in te zetten op school. Ook de naschoolse opvang komt in het gedrang. De vernieuwing van de WsW en de Wajong zullen hun weerslag hebben op het onderwijs. Ook mensen met een beperking worden nu geacht zo veel mogelijk werk te vinden in de reguliere maatschappij. Ook het onderwijs zal hieraan een bijdrage moeten leveren.

In het speciaal onderwijs heerst intussen de angst dat, als minder kinderen gebruik gaan maken van speciale scholen, specifieke kennis en expertise daar zal weglekken.

Wat kan de lokale overheid doen?

- De gemeente bevordert dat kinderen met een verstandelijke beperking gebruik maken van de peuterspeelzalen en scholen die zij wensen.
- De gemeente overlegt met relevante organisaties over Passend Onderwijs.

- De gemeente zorgt tijdig, eventueel in een samenwerkingsverband met omliggende gemeenten, voor voorzieningen voor Speciaal Onderwijs.
- De gemeente bevordert een goede overgang van schoolverlaters naar de reguliere arbeidsmarkt.

8. Werk en dagbesteding

Verreweg de meeste mensen met een beperking werken in een sociale werkvoorziening of hebben werkzaamheden in een dagactiviteitencentrum. Er wordt echter steeds meer de nadruk gelegd op integratie en inclusie: mensen met een beperking moeten zo veel mogelijk (begeleid) kunnen werken in de reguliere maatschappij.

In 2008 is hiertoe de nieuwe Wet sociale Werkvoorziening (Wsw) in werking getreden.

Om de mogelijkheden binnen het begeleid werken te verruimen is het "PersoonsGebonden Budget begeleid werken" geïntroduceerd. Met dit budget is het mogelijk voor een wsw-er om zelf passend werk te zoeken bij reguliere werkgevers. Dit is voor hen niet eenvoudig, zij hebben in dit traject nog extra ondersteuning van MEE nodig. Dit ontbreekt nu.

Zoveel mogelijk regulier werk is ook het uitgangspunt van de nieuwe Wajong-wetgeving die 1 januari 2010 is ingegaan. Uitgangspunt is wat jongeren wél kunnen. Jongeren met een beperking worden ondersteund bij het vinden en houden van een baan bij een reguliere werkgever.

De nieuwe wet daagt gemeenten uit om, meer dan tot nu toe het geval was, invulling te geven aan regie en sturing aan de sociale werkvoorziening. En deze een plaats te geven binnen het gemeentelijk participatie- en arbeidsmarktbeleid.

Ook in de AWBZ-gefinancierde dagbesteding is een verandering zichtbaar.

Dagactiviteitencentra zijn steeds meer arbeidsmatige activiteiten gaan bieden. Dit leidt tot het ontwikkelen van bedrijfjes of werkplaatsen voor mensen met een verstandelijke beperking. Deze bedrijven zijn vaak een aanvulling op de lokale infrastructuur en dragen bij aan de leefbaarheid. Veelal zijn ze met AWBZ-gelden gefinancierd.

Door het verlagen van de PGB's en de verschraling van de AWBZ (begeleiding) komt er echter steeds minder geld beschikbaar voor dit soort activiteiten.

Wat kan de lokale overheid doen?

- De gemeente kan als werkgever het goede voorbeeld geven.
- Het toelatingsbeleid bij sociale werkvoorzieningen voor mensen met een verstandelijke beperking wordt verruimd.
- De gemeente voert via haar beleidsplan een doelgroepenbeleid waarin ook de specifieke behoeftes van kleine doelgroepen een duidelijke plaats hebben.
- De doorstroming van mensen met een handicap uit de SW-bedrijven wordt gestimuleerd, onder andere door gebruik van het PGB.

9. Vrije tijd

Een prettige vrijetijdsbesteding is voor iedereen belangrijk. Sociale contacten worden onderhouden en nieuwe ervaringen worden opgedaan.

Voor mensen met een verstandelijke beperking is dit minder vanzelfsprekend en minder gemakkelijk. Zo is men niet altijd overal even welkom. En zij zijn vaak afhankelijk van anderen.

Voor mensen met een lichte beperking is er een enkele vereniging die zich speciaal op hen richt en aangepaste activiteiten aanbiedt. Het vrijetijdsaanbod voor mensen met een ernstige verstandelijke en meervoudige beperking en ouderen met een beperking is echter minimaal. Verder hebben zorgaanbieders sterk bezuinigd op hun aanbod van vrijetijdsactiviteiten. Het wordt overgelaten aan de mantel- en vrijwilligerszorg.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Het gemeentelijk welzijnswerk kan mensen met een verstandelijke beperking specifiek uitnodigen om vrijwilligerswerk te doen.
- De gemeente stimuleert welzijnsinstellingen, vrijetijd- en sportclubs tot het ontwikkelen van een aanbod voor mensen met een verstandelijke beperking.
- Het gaat om zowel een integraal als een specifiek aanbod.

Financiën

10. Het Persoonsgebonden budget (PGB)

Ieder mens wil graag kunnen kiezen, dus ook mensen met een verstandelijke beperking of hun belangenbehartigers. Een belangrijk middel om dat te realiseren is het Persoonsgebonden Budget: het PGB. Bij een PGB is het mogelijk om zelf te bepalen wie de zorg levert en op welke manier. De budgethouder krijgt zelf het geld, zodat hij of zij de zorg in kan kopen. Wel moet men zelf de administratie bijhouden en verantwoording afleggen van de bestede gelden.

Wat kan de lokale overheid doen?

- De gemeente stelt de budgethouder in staat zorg in te kopen die vergelijkbaar is met zorg in natura.
- Een goed toezicht op de uitvoering en een heldere klachtregeling.

11. Inkomenspositie

Mensen met een verstandelijke beperking hebben over het algemeen een laag inkomen. Van dat beperkte inkomen moeten zij een eigen bijdrage AWBZ betalen als zij in een instelling wonen en zorg in natura krijgen. Geld voor leuke dingen, voor de sportclub, is er vaak niet. Terwijl "meedoen als volwaardig burger" juist de kerndoelstelling van de Wmo is. Zij kunnen als bewoners van een AWBZ-instelling slechts met moeite een beroep doen op de Wmo.

Door veranderingen in de AWBZ per 1 januari 2009 heeft een aantal mensen met een verstandelijke beperking hun indicatie voor ondersteunend - en activerende begeleiding verloren. Gemeenten vangen dit niet altijd op via de Wmo. Dit beperkt voornamelijk mensen met een lichte verstandelijke beperking en/of mensen die nog thuiswonend zijn, verder in hun mogelijkheden.

Daarnaast zijn belastingregelingen per 1 januari 2009 ingrijpend veranderd. Op dit moment zijn de gevolgen voor de mensen nog niet duidelijk.

Ook gezinnen met een nog thuiswonend kind met een verstandelijke beperking ondervinden financiële gevolgen. De intensieve zorg voor hun kind en de organisatie van die zorg brengt extra kosten met zich mee.

Vanaf 1 april 2010 wordt ook de TOG-regeling (Tegemoetkoming ouders van gehandicapte thuiswonende kinderen) afgeschaft voor gezinnen met een kind met een beperking dat geen indicatie voor zorg heeft of een indicatie van minder dan 10 uur.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Actieve voorlichting van de gemeente over gemeentelijke regelingen.
- Schuldhelpverlening houdt rekening met de beperkte vaardigheden van mensen met een licht verstandelijke beperking. Uitvoerders van de schuldhelpverlening krijgen hiervoor cursussen.

Wonen en veiligheid

12. Wonen

Mensen met een verstandelijke beperking moeten kunnen wonen waar ze willen. Er moet dus voldoende gedifferentieerde zorg aanwezig te zijn, ook voor hen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben.

Door de verschraving van de AWBZ wordt de ondersteuning aan mensen die begeleid 'in de wijk' wonen minder. Voor deze ondersteuning zal echter een groter beroep worden gedaan op de gemeente, dit in het kader van de compensatieplicht, die is verankerd in de Wmo.

De vergrijzing treft ook mensen met een verstandelijke beperking. Ook zij willen niet direct moeten verhuizen als ze meer zorg en ondersteuning nodig hebben. Zo nodig moet in bestaande bouw aanpassingen worden verricht.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Woonwensen van mensen met een verstandelijke beperking zijn bekend.
- Er is een gevarieerd en betaalbaar aanbod van woonvoorzieningen voor elke fase, voor elke aard van de beperking.
- Regelgeving die leidt tot directe of indirecte discriminatie van mensen met een verstandelijke beperking wordt afgeschaft of voorkomen.

13. Veiligheid

Je veilig voelen is belangrijk voor iedereen. Je veilig voelen in het verkeer, op straat, in de buurt waar je woont, maar ook in je eigen huis.

Mensen met een verstandelijke beperking zijn vooral vaak kwetsbaar in het verkeer.

Daardoor is een veilige overzichtelijke verkeerssituatie van groot belang.

Zij zijn ook vaak gemakkelijk te beïnvloeden en intimideren. Het aantal slachtoffers van seksueel misbruik ligt bij mensen met een verstandelijke beperking hoger dan bij mensen zonder beperking.

Ook bij calamiteiten zoals brand zijn mensen met een verstandelijke beperking extra kwetsbaar.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Hulpdiensten weten wanneer ze te maken krijgen met (een woonvorm met) mensen met een verstandelijke beperking.
- Hulpdiensten krijgen een training in het omgaan met mensen met een verstandelijke beperking.
- In het calamiteitenplan is aandacht voor mensen met een verstandelijke beperking.

14. Vervoer

Om deel te nemen aan de samenleving is goed vervoer van primair belang. Voor iedereen, maar voor mensen met een beperking nog veel meer.

Soms maken zij gebruik van openbaar vervoer. Problemen doen zich dan vooral voor bij de informatieverstrekking en de verschillende betaalwijzen per vervoersoort. Het gebruik van de OV-chipkaart is voor veel mensen met een verstandelijke beperking erg lastig.

Vertragingen, omleidingen en storingen leiden tot grote onzekerheid bij mensen bij wie dit soort gewone zaken door training is ingeslepen.

Het openbaar vervoer biedt lang niet altijd soelaas. Mensen met een beperking worden hierdoor gedwongen om zich op een andere wijze te verplaatsen en worden zo afhankelijk

van derden. Ook zijn er mensen met een verstandelijke beperking die zonder begeleiding niet kunnen reizen. Zodoende zijn zij afhankelijk van andere vervoerssystemen. In Nederland zijn er veel vervoerssystemen voor mensen met een beperking. Elk systeem kent een eigen doelgroep, (dienst)regeling en richtlijnen, pasjes en verantwoordelijken.

Wat kan de lokale overheid doen?

Onze aanbevelingen zijn voor een deel algemeen van aard; deze gelden niet alleen voor mensen met een verstandelijke beperking maar voor iedereen:

- De gemeente stelt duidelijke eisen aan de vervoerders w.b. veiligheid en bejegening.
- Adviezen van direct betrokkenen zijn erg waardevol. Als er binnen de gemeente nog geen adviesraad is, stelt de gemeente deze in.
- Vervoerssystemen zijn op elkaar afgestemd.

15. Gezondheid

Een goede gezondheid maakt het leven ook voor mensen met een verstandelijke beperking prettiger. Naar verhouding komen er echter bij mensen met een verstandelijke beperking (iets) meer gezondheidsproblemen voor. Verder is de kring van vrienden en familie nogal eens beperkt, vooral als ze ouder worden. Of zij gaan zich dan eenzaam voelen en worden somber.

Gemeenten hebben een belangrijke taak bij het voorkómen van dergelijke problemen. In het lokaal gezondheidsbeleid is deze groep echter niet in beeld; ze worden nogal eens vergeten.

Wat kan de lokale overheid doen?

- In het gemeentelijk beleid wordt specifiek ingegaan op problemen bij mensen met een verstandelijke beperking.
- Er wordt onderzoek gedaan naar de gezondheidstoestand van mensen met een verstandelijke beperking en een stoornis in het autistisch spectrum.

Kent u mij al?

1. Een beeld van mensen met een verstandelijke beperking

De mens met een verstandelijke beperking bestaat niet. Er bestaat een groep individuen die wegens hun beperking een vorm van ondersteuning nodig hebben. Zonder die ondersteuning zijn zij niet in staat zich te handhaven in onze maatschappij.

De ondersteuning is buitengewoon gedifferentieerd, immers zoveel behoeftes, zoveel vormen van ondersteuning.

Deze differentiatie wordt door een aantal factoren veroorzaakt.

Om te beginnen is dat de zwaarte van de beperking. Aan de ene kant van het spectrum staan de mensen met een zeer zware beperking die in de 24-uurs zorginstellingen verblijven. Helemaal aan de andere kant staan mensen met een lichte verstandelijke beperking die soms deels buiten het 'VG-circuit' vallen. Een voorbeeld van de laatste groep vormen jongeren met een lichte beperking die op het grensvlak van Verstandelijk Gehandicapt (hierna: VG) en de Jeugdzorg staan.

De aard van de beperking speelt een rol. Er zijn vele syndroomgroepen bekend, zoals het Syndroom van Down, maar er zijn ook mensen met ander aangeboren hersenletsel. Mensen met niet aangeboren hersenletsel vormen een bijzondere groep: deze mensen hebben een deel van hun leven volwaardig aan de maatschappij kunnen deelnemen. De aard van de beperking vergt ondersteuning die hierop moet zijn aangepast.

Mensen met een storing in het autistisch spectrum en mensen met een licht verstandelijke beperking hebben weer een andersoortige behoefte aan ondersteuning. Voor mensen met autisme moet deze gericht zijn op het creëren van structuur, regelmaat en continuïteit. Juist omdat hun beperking vaak niet zichtbaar is, is het leven voor hen vaak nog lastiger. Zodoende is ondersteuning in het dagelijks leven nodig.

Veel mensen met een verstandelijke beperking zijn niet of nauwelijks in staat te lezen, te rekenen of te schrijven. Daarnaast zijn er nog mensen met een meervoudige beperking (Meervoudig Complex Gehandicapt). Ook kan er sprake zijn van aanvullende psychische problematiek. Dit heeft vanzelfsprekend invloed op de aard van de ondersteuning.

De ondersteuning is 'levensbreed', dit houdt in dat ze gegeven wordt op alle levenssterreinen: wonen, werken, dagbesteding, onderwijs, vrije tijd, verzorging, huishouding, financiën, vervoer, contacten en zingeving.

De ondersteuning is levenslang. De beperking gaat nooit meer over. De ondersteuning begint in de jongste kinderjaren en loopt door alle levensfasen heen. Belangrijk hierbij is dat ook mensen met een verstandelijke beperking steeds ouder worden. Binnen de VG-sector zijn hiervoor onvoldoende voorzieningen ontwikkeld.

In dit kader is mede van belang te weten dat mensen met het Syndroom van Down vaak op relatief vroege leeftijd dementieverschijnselen krijgen.

'Gewoon waar kan, speciaal waar nodig', is de leidraad voor ondersteuning van mensen met een verstandelijke beperking. Dat houdt in dat de ondersteuning erop gericht is om waar mogelijk mensen met een beperking deel te laten nemen aan de normale maatschappij. Dit is echter maar voor een beperkte groep mogelijk.

Bovendien is er de acceptatieproblematiek in de maatschappij. Dit alles maakt het voor mensen met een verstandelijk beperking nog steeds moeilijk om echt mee te doen.

2. Inclusief beleid; gelijke kansen voor iedereen

Een inclusieve samenleving is een samenleving waarin iedere burger, met of zonder beperking, kan meedoen.

De rechten van mensen met beperkingen zijn opgenomen in verschillende wetten; in het VN verdrag over de rechten van mensen met een handicap, in de EU richtlijn gelijke behandeling en in de Nederlandse grondwet.

Met het VN-verdrag over de rechten van mensen met een handicap willen de Verenigde Naties uitsluiting van mensen met beperkingen voorkomen. Het VN verdrag is in 2006 aangenomen door de Verenigde Naties en in 2007 is het ondertekend door Nederland. Voordat een VN verdrag officieel in werking treedt moet het eerst bekrachtigd worden. Nederland wil het verdrag in 2011 bekrachtigen. Dan is er een juridisch instrument dat doorwerkt in alle Nederlandse wet- en regelgeving.

Het VN verdrag is een verfijning van de Universele verklaring van de rechten van de mens uit 1948. Dit algemene mensenrechten verdrag van de VN vormde mede de basis voor de VN Standaardregels voor gelijke kansen voor mensen met een handicap uit 1993.

In de VN Standaardregels staan 22 regels die mensen met een beperking dezelfde kansen moeten bieden als mensen zonder beperkingen.

De Standaardregels zijn geen verdrag. Aan de Standaardregels kunnen geen rechten ontleend worden. Daarom is het belangrijk dat het VN verdrag door Nederland bekrachtigd wordt.

Het werkmodel Agenda 22 is gebaseerd op deze 22 standaardregels. Het is een praktische methode voor gemeenten en groepen mensen met beperkingen om samen inclusief lokaal beleid te ontwikkelen. Het werkmodel gaat ervan uit dat mensen met beperkingen op een gelijkwaardige manier kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven.

Het is immers van belang dat het recht op gelijke behandeling van mensen met beperkingen ook wordt vastgelegd in lokale wet- en regelgeving; in het lokale beleid.

Inclusief lokaal beleid richt zich op iedereen: mensen met en zonder beperkingen. Voor een samenleving waarin iedereen meedoet en niemand wordt buitengesloten, is inclusief beleid én inclusief denken nodig.

Beleid gaat altijd over mensen. Beleidsmaatregelen pakken – onbedoeld – voor de ene groep mensen soms beter uit dan voor andere. Algemeen beleid sluit onbedoeld mensen uit. Apart, speciaal beleid is duur en omslachtig.

Inclusief gemeentelijk beleid is beleid waarbij rekening is gehouden met verschillen tussen mensen met en zonder beperking. Belangrijk dus om in alle fasen van beleidsvorming aan alle mensen te denken. In een ideale situatie wordt van tevoren gesignaleerd wat de gevolgen zijn voor de verschillende doelgroepen en wordt vooraf naar oplossingen gezocht.

Een voorbeeld. Een paar weken na de opening van een nieuw zwembad bleek dat het bad geen tillift had. Mensen met fysieke beperkingen konden het zwembad niet in. Ook waren er geen pictogrammen aangebracht die mensen met verstandelijke beperkingen makkelijk door de ruimte leidden. Verschillende mensen konden vanaf de opening geen gebruik maken van het zwembad. Gevolg was dat er na oplevering van het zwembad aparte maatregelen genomen moesten worden en aparte voorzieningen moesten worden aangelegd

Wat kan de lokale overheid doen?

- Alle afdelingen binnen de gemeente zijn verantwoordelijk voor goed beleid. Bij alle maatregelen of voorstellen wordt rekening gehouden met de positie van mensen met een beperking. De volgende vragen zijn hierbij essentieel:
  - Wat is de praktische uitwerking van het beleid. Welke mensen raakt het in hun dagelijks leven, bij werk, school of recreatie?
  - Zijn de gevolgen gelijk voor mensen met en zonder beperking? Zijn er bijvoorbeeld uitwerkingen die de ene groep zwaarder treffen dan de andere?
  - Welke oplossing zijn er voor deze ongelijkheid? Kan het beleid worden aangepast, zijn er uitzonderingsregels voor de groep benadeelden of kunnen er extra voorzieningen of aanpassingen aangebracht worden voor deze groep.
- Het is niet vanzelfsprekend dat gemeenten weten wat mensen met beperkingen nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen, recreëren of werken. Mensen met een beperking of hun verwanten, mensen die uit ervaring weten wat er nodig is, zijn onmisbaar in het proces. Advies is dan ook hen hierbij te betrekken.
- Agenda 22 is hiervoor een goede werkmethode. Voor meer informatie zie www.programmavcp.nl

3. Inspraak en betrokkenheid

Mensen met een verstandelijke beperking, hun ouders/betrokkenen en belangenbehartigers willen betrokken worden bij het maken van beleid. Gemeenten weten niet altijd wat mensen met beperkingen nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen, recreëren of werken. Dat weten zij zelf, en hun ouders en/of verwanten wèl. Zij weten immers uit ervaring wat er nodig is. Advies is dan ook hen te betrekken bij het gemeentelijk beleid zodat zij hun wensen kenbaar kunnen maken en niet vóór hen, maar met hen beleid gemaakt wordt.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Het is belangrijk dat vertegenwoordigers van mensen met een verstandelijke beperking deelnemen in de Wmo-raden. Zorg er ook voor dat er in de Wmo-raden voldoende aandacht is voor deze doelgroep.
- In de meeste gemeenten zijn belangenorganisaties voor mensen met een beperking actief. Stimuleer dat hierin ook mensen met een verstandelijke beperking mee doen.
- Mensen met een beperking, hun ouders en/of verwanten vertellen graag wat er nodig is om in de gemeente mee te doen. Ons advies is periodiek overleg met hen en de belangenbehartigers te hebben.
- Stimuleer de oprichting van Wsw-raden; ook daar is belangenbehartiging van groot belang.
- Stimuleer ook de oprichting van raden voor het leerlingenvervoer.
- Tot slot; agenda 22 is een goed bruikbare methode om aan de slag te gaan met inclusief beleid. Deze werkmethode garandeert de betrokkenheid van de mensen waar het om gaat; het is een gezamenlijk traject van gemeente en belangenbehartigers.

4. Wmo: meedoen

Sinds 2007 is er de Wet Maatschappelijke ondersteuning, de Wmo. Hierin zijn een aantal wetten samengevoegd, te weten de Wet Voorzieningen Gehandicapten, de Welzijnswet en delen van de AWBZ. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de uitvoering ervan. Het doel van de Wmo is alle burgers in staat te stellen om mee te doen in de samenleving.

In de Wmo is ook geregeld dat burgers invloed moeten hebben op het Wmo-beleid, de Wmo is ook hiermee wezenlijk anders dan de voormalige Wvg of de AWBZ.

Het regelen van invloed in het beleid is een verplichting voor gemeenten, de invulling ervan echter niet. Dit betekent dat dit per gemeente verschillend kan zijn. De meeste gemeenten hebben Wmo-raden ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van de verschillende doelgroepen of mensen op persoonlijk titel. Zo zijn er dus Wmo-raden waarin de VG sector wordt vertegenwoordigd, en Wmo-raden waarin dit niet zo is.

In het algemeen valt het niet mee om als VG-vertegenwoordiger een goede rol te vervullen. Wensen en behoeften van mensen met een verstandelijke beperking zijn niet altijd duidelijk. Er zijn veelal geen gegevens bekend over de aantallen mensen met een verstandelijke beperking en de aard van hun handicap. Het is lastig om op wensen en behoeften een passend aanbod te maken. Zo ontbreekt het vaak aan gericht beleid en wordt deze specifieke groep burgers niet bereikt.

De WMO gaat er vanuit dat de hulpvrager zelf het beste kan aangeven welke ondersteuning nodig is. Voor mensen met een verstandelijke beperking is dat vaak moeilijk en soms zelfs onmogelijk om zelf te verwoorden wat voor zorg en participatie nodig is.

In de Wet Maatschappelijke Ondersteuning is in artikel 4 de "compensatieplicht" opgenomen. Hiermee hebben gemeenten de plicht om beperkingen in de zelfredzaamheid te compenseren. Deze compensatieplicht moet deelname aan de maatschappij mogelijk maken voor iedereen: mensen met een beperking, mensen met een chronisch psychisch of psychosociaal probleem, mantelzorgers en vrijwilligers.

De gemeente heeft de plicht om oplossingen te bieden aan burgers met beperkingen, mantelzorgers en vrijwilligers door het treffen van voorzieningen en het aanbieden van diensten die hem in staat stellen:

- Een huishouden te voeren
- Zich te verplaatsen in en om de woning
- Zich lokaal te verplaatsen per vervoermiddel en aansluiting te vinden bij (boven)regionaal vervoer
- Medemensen te ontmoeten en op basis daarvan sociale verbanden aan te gaan

Hoewel de Wmo al twee jaar in werking is, is de compensatieplicht nog niet altijd goed ingevuld. Gemeenten werken veelal nog vanuit een vast aanbod aan voorzieningen met vaste regels voor wie wel en wie niet in aanmerking komt. In de Wmo gaat het niet om de vraag wie waarop recht heeft, maar om de vraag 'Wat is voor deze persoon de meest passende oplossing?'

Door de bezuinigingen in de AWBZ zijn veel mensen met een verstandelijke beperking gedeeltelijk of zelfs geheel hun ondersteuning kwijtgeraakt

Hierdoor zullen mensen een beroep op de Wmo doen: mensen met een lichte beperking die de functie Begeleiding helemaal kwijttraken en mensen die weliswaar in de AWBZ blijven, maar hun begeleiding gericht op participatie verliezen. Ze zijn dan aangewezen op de Wmo. De gemeente heeft immers de plicht om mensen met een beperking te compenseren.

Maar ook zullen mensen uit het zicht van de zorg verdwijnen, terwijl dat niet verantwoord is. Dan zal er eerst een sociaal "ongeluk" moeten gebeuren om ze weer in beeld te krijgen, dat kan gepaard gaan met veel overlast voor de omgeving.

Wat kan de lokale overheid doen?

- De invulling van de compensatieplicht specifiek voor mensen met een verstandelijke beperking is niet eenvoudig. Het is echter wel belangrijk dat hier in het beleid aandacht aan gegeven wordt.
- Betrek hierbij belangenorganisaties van mensen met een verstandelijke beperking, zij weten als geen ander wat de wensen en behoeften zijn om mee te kunnen doen.
- In de Wmo-raden is niet altijd evenredig aandacht voor de VG-sector. Advies is om de kennis binnen de Wmo-raden over deze doelgroep te vergroten en de Wmo-raad actief te betrekken bij het formuleren van beleid omtrent de VG-sector.
- Mensen met een (lichte) verstandelijke beperking vinden het moeilijk om hun wensen onder woorden te brengen. Zorg voor regelmatige trainingen in bejegening, geduld en begrip en wijs loketmedewerkers op het grote belang hiervan.

5. Mantelzorg en vrijwilligers

In de verschillende levensfasen van iemand met een verstandelijke beperking, verschuift de behoefte aan zorg. Ook de vraag om vrijwillige hulp en mantelzorg verandert met de levensfasen.

De zorg van ouders voor een kind met een verstandelijke beperking is zwaarder dan die voor een kind zonder beperkingen. Dat kan leiden tot overbelasting van de ouders of verzorgers. Daar komt bij dat deze mensen zich vaak niet zien als mantelzorger - de zorg voor je kind dat doe je gewoon – en dat ze daardoor dus ook niet weten welke ondersteuningsmogelijkheden er zijn.

Bij de indicatiestelling wordt gebruikelijke zorg echter onevenredig zwaar mee gewogen.

In gezinnen en bepaalde woonvormen van mensen met een verstandelijke beperking wordt een zwaar beroep gedaan ouders en verzorgers. De inzet van ouders en betrokkenen blijft altijd nodig. Om dat vol te kunnen houden is het soms nodig om de zorg even uit handen te nemen door middel van respijtzorg.

Er is een grote variatie in woonvormen. Dat loopt uiteen tot zelfstandig wonen in een eigen appartement - met ambulante zorg of een steunpunt - tot woonvormen met vaste teams van professionals.

Vaak ontbreken er sociale contacten en kunnen mensen niet deel nemen aan activiteiten op cultureel, sportief en maatschappelijk terrein. Ook lezen of rekenen kan problemen opleveren. Zodoende is er behoefte aan bijvoorbeeld hulp of begeleiding bij boodschappen, het bijhouden van de post, begeleiding bij de deelname aan culturele en sportieve activiteiten.

Ook ouders worden ouder en krijgen problemen met het zorgen voor hun kinderen.

De mantelzorg en belangenbehartiging van hun kinderen moet echter worden voortgezet.

Niet iedereen heeft familie die dit wil en kan overnemen of de fysieke afstand tot familie is te groot. De inzet van buddies of maatjes kan een oplossing zijn. Voorwaarde daarbij is wel de bereidheid om voor langere tijd een relatie aan te gaan.

Mensen met een verstandelijke beperking hebben vaak een schraal sociaal netwerk. Dat beperkt zich nogal eens tot de ouders, de broers of zussen en de professionals. Bij het ouder worden valt de familie vaak weg of komt op afstand te staan.

Om dit te voorkomen is het noodzakelijk dat ouders bijtijds beginnen met het opbouwen van een netwerk rondom hun kind. Dat gaat niet vanzelf; veel ouders hebben daar hulp bij nodig.

Er zijn cursussen die ouders daarbij helpen. Er zijn ook organisaties die kunnen helpen om het netwerk op te bouwen en (even belangrijk) in stand te houden.

Gemeenten kunnen deze activiteiten uit de Wmo financieren bv door een PGB te verstrekken waarbij ouders of betrokkenen dit zelf kunnen organiseren. Of door welzijnsorganisaties te subsidiëren die deze activiteiten uitvoeren.

Het behartigen van de belangen van mensen met een verstandelijke beperking is geen eenmalige zaak. Er moet continue aandacht voor zijn. Van belang is dat organisaties die zich hiervoor inzetten - vaak afdelingen van regionale of lokale ouderverenigingen - in stand gehouden worden. Bij lokale overheden ontbreekt vaak kennis en ervaring van de behoefte van mensen met een verstandelijke beperking. Deze organisaties kunnen hier een rol vervullen.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Goede ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers is belangrijk. Faciliteer steunpunten mantelzorg, organisaties voor vrijwillige thuishulp, vriendendiensten en buddyzorg.
- Steunpunten mantelzorg kunnen ook voor mensen met een verstandelijke beperking en hun verwanten veel betekenen. Advies is om hen hierop te wijzen.
- Respijtzorg kan mantelzorg tijdelijk overnemen. Ondersteun initiatieven voor logeer- en oppasfaciliteit voor mensen met een verstandelijk handicap en zorg voor begeleiding in de spitsuren van het gezin.
- Bied (financiële) ondersteuning bij het organiseren van sociale netwerken
- Ons advies is de instandhouding van belangenbehartigingsorganisaties te ondersteunen.

6. Toegankelijkheid

Straten, parken, gebouwen zijn pas echt openbaar als iedereen er gebruik van kan maken. Zowel mensen in een rolstoel, mensen die slecht ter been zijn, als mensen met kinderwagens, rollators, koffers of boodschappenwagentjes. Maar het gaat ook over specifieke aanpassingen voor mensen met een visuele beperking of voor mensen die slechthorend zijn.

Mensen met een visuele beperking hebben baat bij gidslijnen en rateltickers, slechthorenden bij een ringleiding. Het is belangrijk dat de fysieke toegankelijkheid en uitgangelijkheid optimaal geregeld zijn.

Voor mensen met een verstandelijke beperking zijn ook andere vormen van toegankelijkheid van belang. Toegankelijkheid gaat immers verder. Het gaat ook over toegankelijkheid van informatie en over mentale toegankelijkheid.

Onze huidige samenleving is flexibel, wendbaar, snel en communicatief. En is niet altijd voor iedereen gemakkelijk bij te houden. Wordt er rekening met hen gehouden, ook als ze niet zo snel zijn? Is informatie duidelijk? Zijn teksten leesbaar? Kan iemand de weg vinden in een onbekend gebouw? Hoe wordt men ontvangen. Voelen zij zich welkom, ook als ze niet zo communicatief zijn?

Toegankelijke informatie voor iedereen is een belangrijke voorwaarde om deel te nemen aan de maatschappij. Bij toegankelijke informatie is zowel de inhoud als de vorm van belang. Informatie is overzichtelijk, eenvoudig en begrijpelijk, ook voor mensen met een verstandelijke beperking (bijvoorbeeld door het vermijden van vaktaal, woorden in een andere taal, onduidelijk en vaag taalgebruik, ingewikkelde grammatica). Folders en brochures zijn begrijpelijk, websites zijn goed te volgen en de aanwijzingen in een openbaar gebouw zijn helder.

Mentale toegankelijkheid gaat om hoe de omgeving met mensen met een beperking omgaat. Het houdt in dat bijvoorbeeld peuterspeelzalen, verenigingen en sportclubs zich open stellen voor mensen met verstandelijke beperkingen. Maar ook betekent het sociaal en respectvol omgaan met mensen met een beperking: de buschauffeur die even wacht met wegrijden tot iemand die moeilijk loopt ook zit, de ober die aan iemand met Down syndroom zelf vraagt wat hij wil eten en niet aan zijn begeleider. Het gaat om geduld, begrip, respectvolle bejegening, maar eigenlijk ook om normale omgangsvormen. Mentale toegankelijkheid geeft mensen met een beperking, kortom, het gevoel dat er rekening met hen wordt gehouden, dat ze geaccepteerd worden.

Wat kan de lokale overheid doen?

In regel 5 van de Standaardregels over gelijke behandeling van mensen met een handicap van de Verenigde Naties is opgenomen dat overheden voor mensen met beperkingen actieprogramma's moeten maken om de fysieke omgeving toegankelijk te maken. En maatregelen moeten treffen om hen toegang te verschaffen tot informatie en communicatie.

- Een aantal zaken met betrekking tot toegankelijkheid is in wet- en regelgeving vastgelegd. Om te kunnen bouwen of ingrijpend te verbouwen is een vergunning nodig van de gemeente.
- Ook voor evenementen is een vergunning nodig. Ook deze moeten voldoen aan toegankelijkheidseisen en ook hierbij is het belangrijk te toetsen of ook mensen met een verstandelijke beperking mee kunnen doen.

- De gemeente geeft inwoners veel informatie. Informatie die lang niet altijd voor iedereen helder is. Maak gebruik van begrijpelijke teksten, ondersteund door duidelijke symbolen/pictogrammen. De communicatie-afdeling kan hierbij een grote rol vervullen.
- De gemeente kan het goede voorbeeld geven door bijvoorbeeld in elk overheidsgebouw te werken met pictogrammen.
- Zijn medewerkers vriendelijk, behulpzaam en duidelijk? Zorg voor regelmatige trainingen in bejegening, geduld en begrip en wijs medewerkers op het grote belang hiervan.
- Stimuleer instellingen en organisaties binnen de gemeente helder te zijn in de informatie en vraag ook aandacht voor de mentale toegankelijkheid. Uiteindelijk moet dit een vanzelfsprekendheid worden.
- Belangenorganisaties weten als geen ander waar het over gaat. Ga met hen in gesprek over voorwaarden om mee te kunnen doen.
- Goed idee is om elk jaar in oktober, samen met belangenorganisaties, een publiciteitscampagne te organiseren rondom de week van de toegankelijkheid.

Leren, werken en vrije tijd

7. Onderwijs

De meeste kinderen met een verstandelijke beperking maken gebruik van het speciaal onderwijs. Op de gewone peuterspeelzaal en op een reguliere school in de buurt kunnen veel kinderen met een verstandelijke beperking zich echter ook prima ontwikkelen. Tussen 'gewone' andere kinderen leren zij zich meestal het beste voorbereiden op een eigen plaats in de samenleving. Ook voor 'gewone' leerlingen heeft het voordelen te leren omgaan met verschillen.

Via de wet op de Leerling Gebonden Financiering (kortweg "de Rugzak" genaamd) werd het voor kinderen met een beperking mogelijk gemaakt om toegang te krijgen tot het reguliere onderwijs. Deze wet gaat nadrukkelijk uit van de kansen en mogelijkheden van een kind en niet van de beperking.

Reguliere scholen zijn in het algemeen echter niet enthousiast om kinderen met een beperking te ontvangen. Zij voelen zich vaak niet voldoende toegerust en zien op tegen de extra belasting, ondanks de financiële middelen die hier tegenover staan.

Intussen is er nieuwe wetgeving in de maak die moet leiden tot "Passend onderwijs" voor iedereen. Wanneer een kind met een zorgvraag wordt aangemeld, moet de school een passende plek voor hem of haar zoeken. Ook de rol van de ouders zal opnieuw worden gepositioneerd. Het is de bedoeling dat er extra aandacht wordt besteed aan ouderparticipatie. Ouders moeten daadwerkelijk invloed krijgen op het onderwijssysteem.

Rondom deze wet heerst nog veel onduidelijkheid, zowel inhoudelijk, als wat betreft het invoeringstraject. Deze voorgenomen wetgeving hangt nu als een onzekere factor boven het onderwijsveld. Inmiddels is er het voornemen "de Rugzak" in de huidige vorm af te schaffen en te vervangen door een andere toekenningssystematiek. Deze onzekerheid is niet bevorderlijk voor het enthousiasme van de scholen om kinderen met een beperking tot het reguliere onderwijs toe te laten.

Daarnaast wordt het, door bezuinigingen in de AWBZ, steeds moeilijker om extra ondersteuning vanuit het zorg-PGB in te zetten op school. Ook de naschoolse opvang komt in het gedrang. Speciale scholen zijn niet verplicht te zorgen voor deze opvang. Men kan echter niet terecht in het reguliere systeem omdat daar nauwelijks expertise is op het gebied van kinderen met een verstandelijke beperking.

De vernieuwing van de WsW en de Wajong zullen hun weerslag hebben op het onderwijs. Ook mensen met een beperking worden nu geacht zo veel mogelijk werk te vinden in de reguliere maatschappij. Ook het onderwijs zal hieraan een bijdrage moeten leveren (uitzetten van stages, organiseren aparte vaardigheidstrainingen etc). Gerichtte voorlichting aan ouders en scholen, en samenwerking met werkgevers zijn onontbeerlijk.

In het speciaal onderwijs heerst intussen de angst dat, als minder kinderen gebruik gaan maken van speciale scholen, specifieke kennis en expertise daar zal weglekken.

Wat kan de lokale overheid doen?

- De gemeente bevordert de mogelijkheden voor kinderen met een verstandelijke beperking om gebruik te maken van de peuterspeelzalen en scholen die zij wensen. Dat kunnen zowel reguliere als speciale peuterspeelzalen en scholen zijn
- Beeldvorming is essentieel; de gemeente kan door het geven van informatie aan reguliere scholen een positieve rol vervullen. Maak hierbij gebruik van ouders die ervaring hebben met regulier onderwijs, werk met 'goede voorbeelden'.

- Ons advies is om met relevante organisaties in gesprek te gaan over het organiseren van Passend Onderwijs. Medezeggenschap voor ouders wordt hierin nadrukkelijk meegenomen. Mogelijk zal een nieuwe vorm van participatie van de grond af moeten worden opgebouwd.
- De gemeente zorgt tijdig, eventueel in een samenwerkingsverband met omliggende gemeenten, voor voorzieningen voor Speciaal Onderwijs.
- Tot slot is ons advies een goede overgang van schoolverlaters naar de reguliere arbeidsmarkt te bevorderen.

8. Werk en dagbesteding

Ook voor mensen met een verstandelijke beperking geldt dat zinvolle activiteiten leiden tot verdere ontplooiing en tot verhoging van het zelfbeeld. Verreweg de meeste mensen met een beperking werken in een sociale werkvoorziening of hebben werkzaamheden in een dagactiviteitencentrum. Er is de laatste tijd echter een verschuiving merkbaar van activiteiten "binnen" (dagactiviteitencentrum en SW-bedrijf) naar activiteiten "buiten" (de reguliere arbeidsmarkt). Ook wordt steeds meer de nadruk gelegd op integratie en inclusie: mensen met een beperking moeten zo veel mogelijk kunnen werken in de gewone, reguliere maatschappij.

In 2008 is de nieuwe Wet sociale Werkvoorziening (Wsw) in werking getreden. Deze wet is erop gericht om zoveel mogelijk mensen te laten doorstromen uit de SW-bedrijven naar regulier werk, hetzij via detachering, hetzij via begeleid werken.

Om de mogelijkheden binnen het begeleid werken te verruimen is het "PersoonsGebonden Budget begeleid werken" geïntroduceerd. Met dit budget is het mogelijk voor een wsw-er om zelf passend werk te zoeken bij reguliere werkgevers. Waar het om gaat voor mensen met een beperking, is het vinden van een passende baan bij een gewone werkgever. Dit is voor hen niet eenvoudig, zij hebben, als ze zich wenden tot een toeleidingsbedrijf, in dit traject nog extra ondersteuning van MEE nodig. Deze ondersteuning ontbreekt nu.

Zoveel mogelijk regulier werk is ook het uitgangspunt van de nieuwe Wajong-wetgeving die 1 januari 2010 is ingegaan. Uitgangspunt is wat jongeren wél kunnen. Voor alle jongeren geldt dat zij in principe moeten werken of leren. Jongeren met een beperking worden ondersteund bij het vinden en houden van een baan bij een reguliere werkgever.

Vanaf 1 januari 2010 krijgt iedere nieuwe potentiële wajonger (tenzij overduidelijk is dat men nooit zal kunnen werken, bv. MCG'ers) een werkleertraject van het UWV aangebonden. Pas als op 27-jarige leeftijd duidelijk is dat men niet zal kunnen werken, wordt men definitief gekeurd voor de Wajong. Tot die tijd vindt wel inkomensondersteuning plaats.

De nieuwe wet daagt gemeenten uit om, meer dan tot nu toe het geval was, invulling te geven aan regie en sturing aan de sociale werkvoorziening. En deze een plaats te geven binnen het gemeentelijk participatie- en arbeidsmarktbeleid.

Ook in de AWBZ-gefinancierde dagbesteding is een verschuiving zichtbaar.

Dagactiviteitencentra zijn steeds meer arbeidsmatige activiteiten gaan bieden. Dit leidt tot de ontwikkeling van bedrijfjes of werkplaatsen voor mensen met een verstandelijke beperking. Goede voorbeelden daarvan zijn dorpswinkels of supermarkt, bakkerij, drukkerij, horeca, bewakingsbedrijf voor fietsen, tuincentrum, camping, theeschenkerij, veerpontje etc. Deze bedrijven zijn vaak een aanvulling op de lokale infrastructuur en dragen bij aan de leefbaarheid. Veelal zijn ze met AWBZ-gelden gefinancierd.

Naast deze bedrijfstak ontwikkelen steeds meer boeren zich tot 'zorgboeren' en bieden mensen met een verstandelijke beperking arbeid & dagbesteding. Nieuw daarbij zijn samenwerkende boeren, die streekproducten produceren en verkopen met hulp van mensen met een verstandelijke beperking.

Door het verlagen van de PGB's en de verschraving van de AWBZ (begeleiding) komt er echter steeds minder geld beschikbaar voor dit soort activiteiten. Wat in de laatste jaren op dit gebied is opgebouwd, dreigt nu te worden afgebroken.

De doorstroming is op dit moment nog gering. Mensen met een verstandelijke beperking hebben het extra moeilijk met het vinden van een baan op de reguliere arbeidsmarkt.

Wat kan de lokale overheid doen?

- De gemeente kan als werkgeversorganisatie het goede voorbeeld geven door mensen met een verstandelijke beperking in dienst te nemen of stageplaatsen aan te bieden.
- De gemeente houdt in haar verordening "Wet werk en bijstand" rekening met de geringe kans op betaald werk voor mensen met een verstandelijke beperking en past de arbeids- en reïntegratieverplichting hierop aan.
- Bied mensen met een verstandelijke beperking maatwerk en zoek, in samenwerking met anderen, naar passende sollicitatietrainingen en opleidingen.
- Het is belangrijk dat het toelatingsbeleid bij sociale werkvoorzieningen voor mensen met een verstandelijke beperking wordt verruimd.
- Mensen met een verstandelijke beperking kunnen meedoen met bepaalde vormen van dienstverlening, zoals meedraaien bij Tafeltjedekje en in wijk- en dienstencentra. De gemeente stimuleert dit.
- De gemeente voert via haar beleidsplan een doelgroepenbeleid waarin ook de specifieke behoeftes van kleine doelgroepen een duidelijke plaats hebben.
- Het opzetten en uitvoeren van een integraal werkgelegenheidsbeleid voor mensen met een verstandelijke beperking staat standaard op de agenda van het Gemeentelijk Samenwerkingsverband. De basis hiervoor is (re)integratiebeleid.
- De gemeente stimuleert ontmoetingen tussen werkgevers en leerlingen van het speciaal onderwijs en ROC niveau 1 leerlingen. Zo kunnen werkgevers kennismaken met deze leerlingen en gemotiveerd worden om meer stageplekken te creëren.
- De doorstroming van mensen met een handicap uit de SW-bedrijven wordt gestimuleerd, onder andere door gebruik van het PGB
- Mensen met een verstandelijke beperking die een PGB-traject ingaan in het kader van de WsW hebben vaak extra individuele ondersteuning, door bijvoorbeeld MEE, nodig
- Bij nieuwe projecten (winkelcentra, parken) maakt de gemeente gebruik van de expertise van zorgaanbieders en SW-bedrijven en laat waar mogelijk activiteiten door mensen met een verstandelijke beperking uitvoeren.
- Tot slot adviseren we de gemeente om een eenvoudige folder ter beschikking te stellen waarin de mogelijkheden staan van werken binnen de WsW. Deze folder is ondersteund met pictogrammen.

9. Vrije tijd

Een prettige vrijetijdsbesteding is voor iedereen belangrijk. De een gaat winkelen, de ander sport graag, een derde gaat naar een museum, een concert of naar het café in de buurt. Het zorgt voor ontspanning en het levert een bijdrage aan de kwaliteit van ieders bestaan. Sociale contacten worden onderhouden en nieuwe ervaringen worden opgedaan.

Voor mensen met een verstandelijke beperking is dit minder vanzelfsprekend en minder gemakkelijk. Zo is men niet altijd overal even welkom. Het komt nog steeds voor dat mensen met een beperking bij 'gewone' verenigingen en clubs moeilijk binnen komen. En zij zijn vaak afhankelijk van anderen.

Voor mensen met een lichte beperking is er een enkele vereniging die zich speciaal op hen richt en aangepaste activiteiten aanbiedt. Het vrijetijdsaanbod voor mensen met een ernstige verstandelijke en meervoudige beperking en ouderen met een beperking is echter minimaal.

Verder hebben zorgaanbieders sterk bezuinigd op hun aanbod van vrijetijdsactiviteiten. Het wordt overgelaten aan de mantel- en vrijwilligerszorg.

De behoefte aan vrijetijdsactiviteiten blijkt vooral in het weekend groot. Vaak hebben mensen door de week hun vaste activiteiten, dit gaat echter niet meer op voor ouderen die geen SW-bedrijf of activiteitscentrum bezoeken. Ook dit vergt aandacht.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Iedereen hoort erbij, de buurt is voor iedereen; het gemeentelijk welzijnswerk (in buurthuizen, jongerencentra en wijkcentra) kan mensen met een verstandelijke beperking specifiek uitnodigen om vrijwilligerswerk te doen.
- De gemeente stimuleert welzijnsinstellingen, vrijetijd- en sportclubs tot het ontwikkelen van een aanbod voor mensen met een verstandelijke beperking. Een hulpmiddel hierbij is het toepassen van criteria en voorwaarden in subsidievoorwaarden.
- Het gaat om zowel een integraal als een specifiek aanbod, zodat mensen met een verstandelijke beperking de keuze hebben om mee te doen aan activiteiten voor iedereen, en óók kunnen kiezen voor activiteiten specifiek voor hen.
- De gemeente kan ook via de welzijnsinstellingen 'kwartiermakers' aanstellen die het mogelijke aanbod in kaart brengen en de vrije tijd- en sportclubs benaderen of zelf met initiatieven komen en zorgdragen voor een goede verspreiding van activiteiten.
- Zo stelt de welzijnsorganisatie in Delft een sociaal- cultureel werker aan die zich gericht gaat inzetten voor de 'inclusieve samenleving'. Kwetsbare inwoners van de gemeente Delft moeten h.i. de gelegenheid en mogelijkheid hebben om te participeren in de samenleving. Daarom kiest de welzijnsorganisatie ervoor om activiteiten te ontwikkelen en in te bedden die specifiek zijn toegesneden op kwetsbare ouderen, mensen met een verstandelijke beperking en mensen met een psychiatrische achtergrond. Doel is dat in alle Delftse wijken 'inclusief' wordt gewerkt.
- Welzijn- en uitgaansgelegenheden zijn toegankelijk (sociaal en fysiek) voor mensen met een verstandelijke beperking. Dit betekent aandacht voor zowel de fysieke bereikbaarheid en toegankelijkheid als voor heldere informatie, overzichtelijke ruimtes en een open, gastvrije houding van medewerkers.
- Tot slot nogmaals de randvoorwaarden om mensen met een verstandelijke beperking mee te laten doen: het vervoer naar activiteiten en de begeleiding.

Financiën

10. Het Persoonsgebonden budget (PGB)

Naast zorg in natura is er ook het PGB.

Ieder mens wil graag kunnen kiezen, dus ook mensen met een verstandelijke beperking of hun belangenbehartigers. Het PGB is een belangrijk middel om dat te realiseren.

Het PGB komt gelukkig steeds meer voor; bijvoorbeeld in de zorg (AWBZ), bij ondersteuning en voorzieningen (Wmo) en in de sociale werkvoorziening (WsW).

Bij een PGB is het mogelijk om zelf te bepalen wie de zorg levert en op welke manier. De budgethouder krijgt zelf het geld, zodat hij of zij de zorg in kan kopen. Wel moet men zelf de administratie bijhouden en verantwoording afleggen van de bestede gelden.

Goed dat het PGB bestaat op die verschillende terreinen, maar er moet nog wel gestreefd worden naar een optimale onderlinge afstemming.

De bezuinigingen in de AWBZ kunnen vanzelfsprekend ook gevolgen hebben voor het PGB.

Wat kan de lokale overheid doen?

- De gemeente moet de budgethouder in staat stellen zorg in te kopen die vergelijkbaar is met zorg in natura.
- In de kwaliteitsvoorwaarden vastleggen dat bij huishoudelijke hulp aan mensen met een verstandelijke beperking continuïteit en deskundigheid van de huishoudelijke hulpen uitgangspunt is.
- Een goed toezicht op de uitvoering en een heldere klachtregeling zijn van groot belang. Voor PGB-houders dient de administratie eenvoudig te zijn.
- Voorkomen moet worden dat als een bewoner uit een woonvorm vertrekt, door het wegvallen van een PGB, andere bewoners in de problemen komen met bijvoorbeeld de schoonmaak van de gemeenschappelijke ruimtes. De compensatieplicht in de Wmo biedt ruimte om hier creatieve oplossingen voor te zoeken.

11. Inkomenspositie

Meer dan 80% van de mensen met een verstandelijke beperking heeft een inkomen op bijstandsniveau. Zij zijn vaak aangewezen op een Wajong-uitkering.

Mensen met een verstandelijke beperking die een betaalde baan hebben, verdienen meestal het minimumloon of een WsW-salaris. Van dat beperkte inkomen moeten zij een eigen bijdrage AWBZ betalen als zij in een instelling wonen en zorg in natura krijgen. Geld voor leuke dingen, voor de sportclub, is er vaak niet. Terwijl "meedoen als volwaardig burger" juist de kerndoelstelling van de Wmo is. Zij kunnen als bewoners van een AWBZ-instelling slechts met moeite een beroep doen op de Wmo.

Door veranderingen in de AWBZ per 1 januari 2009 heeft een aantal mensen met een verstandelijke beperking hun indicatie voor ondersteunend - en activerende begeleiding verloren. Gemeenten vangen dit niet altijd op via de Wmo. Dit beperkt voornamelijk mensen met een lichte verstandelijke beperking en/of mensen die nog thuiswonend zijn, verder in hun mogelijkheden. Ondersteuning die tot 1 januari 2009 uit de AWBZ wordt betaald, dreigt nu voor rekening van de ouders te komen.

Daarnaast zijn belastingregelingen per 1 januari 2009 ingrijpend veranderd. Daarvoor in de plaats is de WTCG gekomen. Mensen met een indicatie voor meer dan 10 uur zorg per week ontvangen € 350,00 eenmalig via het CAK, een korting op de eigen bijdrage AWBZ en mensen met een UWV-uitkering ontvangen nog eens € 350,00 via het UWV. Op dit moment zijn de gevolgen nog niet duidelijk. Ook gezinnen met een nog thuiswonend kind met een verstandelijke beperking ondervinden financiële gevolgen. De intensieve zorg voor hun kind en de organisatie van die zorg brengt extra kosten met zich mee. Vanaf 1 april 2010 wordt ook de TOG-regeling (Tegemoetkoming ouders van gehandicapte thuiswonende kinderen) aangepast: vanaf het vierde kwartaal 2010 ontvangen gezinnen met een kind met een beperking geen TOG meer, indien zij een AWBZ-indicatie voor zorg hebben van minder dan tien uur.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Financiële regelingen en tegemoetkomingen ter ondersteuning van degenen die rond moeten komen van een minimum inkomen zijn ook bedoeld voor mensen met een verstandelijke beperking. Dit is zichtbaar in het beleid.
- Actieve voorlichting van de gemeente over gemeentelijke regelingen; de gemeente benadert de doelgroep actief en wacht niet af tot de betrokkenen zich melden.
- Mensen weten vaak de weg niet. Advies is hen actief te wijzen op het bestaan van de minimapas (bijvoorbeeld Ooievaarspas). Dit geldt ook voor mensen in instellingen.
- Bied zonodig een collectieve ziektekostenverzekering aan met goede dekking en vooral een lage premie.
- Ons advies is vrijwilligerswerk te stimuleren voor begeleiding en vervoer naar clubs, sportverenigingen, culturele activiteiten. Deze vrijwilligers ontvangen een vergoeding voor hun vervoerskosten, bij voorkeur via de Wmo.
- Bij Wmo-vervoersregelingen ook rekening houden met sociaal vervoer naar bijvoorbeeld familie en vrienden
- Schuldhulpverlening houdt niet altijd rekening met de beperkte vaardigheden van mensen met een licht verstandelijke beperking. Dit kan worden ondervangen door uitvoerders van de schuldhulpverlening een korte cursus in het omgaan met deze doelgroep aan te bieden.

Wonen en veiligheid

12. Wonen

Mensen met een verstandelijke beperking moeten kunnen wonen waar ze willen, dit wordt formeel nog eens bevestigd in de Wet Gelijke Behandeling. Maar mede door hun geringe bestedingsmogelijkheden is hun keuze vaak toch beperkt. Ook wordt soms in de praktijk wonen onmogelijk gemaakt door belemmerende regelgeving of worden zij uitgesloten op grond van bepalingen in huurcontracten.

Ook mensen met een verstandelijke beperking willen kiezen waar en met wie zij komen te wonen. Er moet dus voldoende gedifferentieerde zorg aanwezig zijn, ook voor hen die extra zorg en ondersteuning nodig hebben. Sommigen vinden het wonen in een woon-zorgzone prettig, anderen juist niet. Weer anderen kiezen voor wonen in de beschermde woonomgeving van een instelling of een van de vele woonvormen.

Door de verschraving van de AWBZ wordt de ondersteuning aan mensen die begeleid 'in de wijk' wonen minder. Het gaat dan om ondersteuning die de randvoorwaarde vormt om op een normale manier te kunnen wonen, zonder te vereenzamen (ondersteuning bij het onderhouden van sociale contacten, vrijetijd etc). Hiervoor zal een groter beroep worden gedaan op de gemeente, dit in het kader van de compensatieplicht van de gemeenten, die is verankerd in de Wmo.

De vergrijzing treft ook mensen met een verstandelijke beperking. Zij willen gebruik kunnen maken van levensloopbestendige woningen zodat zij niet direct moeten verhuizen als ze meer zorg en ondersteuning nodig hebben. Zo nodig moet in bestaande bouw aanpassingen worden verricht.

Door de vergrijzing zullen er ook andere en zwaardere vragen ontstaan. Doordat mensen niet meer deelnemen aan werk- of dagactiviteit, komen zij steeds meer thuis te zitten. Daar is overdag vaak geen opvang aanwezig, zij vereenzamen en er kan een onveilige situatie ontstaan.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Woonwensen van mensen met een verstandelijke beperking lopen nogal uiteen. Het is belangrijk dat deze wensen bekend zijn.
- Ook is het van belang dat de voorzieningen en capaciteiten in kaart gebracht zijn, bekend zijn bij de doelgroep en voldoen aan de behoefte.
- Goede, gevarieerde en betaalbare woonvoorzieningen voor elke fase, voor elke aard van de beperking, plus een goede gemeentelijke (of regionale) spreiding dragen bij aan de keuzevrijheid.
- Er ontstaan steeds nieuwe woonvormen voor mensen met een beperking, bijv. kangoeroewoningen en andere vormen van kleinschalig wonen. Het is goed als de gemeente hier aandacht voor heeft.
- Bij het opzetten van woon-service-zones moet ook rekening gehouden worden met de specifieke behoeftes van mensen met een verstandelijke beperking. Dat kan onder meer door het betrekken van mensen met een verstandelijke beperking, hun ouders en belangenbehartigers (VG-organisaties ter plaatse) nadrukkelijk en in een vroeg stadium te betrekken bij de plannen.

- Mensen met een verstandelijke beperking en hun verwanten kunnen een rol spelen bij voorlichting in de wijk, ook in een vroeg stadium van nieuwbouw. Hiermee wordt onjuiste beeldvorming tegen gegaan.
- Houd ook bij het ontwikkelen van nieuwe of het herstructureren van oude wijken, rekening met de wensen en behoeften (o.a. op het gebied van veiligheid) van mensen met een verstandelijke beperking.
- Speciale aandacht voor wooninitiatieven is gewenst; belemmerende regelgeving is hierbij vaak een knelpunt. Zorg samen met ouders voor nieuwe initiatieven.
- Elke wijk moet toegankelijk (sociaal en fysiek toegankelijk) worden gemaakt voor mensen met een verstandelijke beperking.
- In het overleg met de woningcorporaties (en andere instanties) dringt de gemeente aan op het wegnemen van regelgeving die leidt tot directe of indirecte discriminatie van mensen met een verstandelijke beperking en het beperken van hun keuzevrijheid.
- Waar nodig levert de gemeente een bijdrage aan woningaanpassingen, bijv. bijdrage aan de (brand)veiligheid: inductiekoken, thermostaatkranen, kranen met handel, die speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking van belang zijn.
- De gemeente vervult een stimulerende rol in het samenwerken tussen zorgaanbieders van verschillende sectoren (VG, GGZ, V&V), in het kader van de ondersteuning/verzorging van de steeds groter wordende groep oudere mensen met een verstandelijke handicap.
- De gemeente stimuleert het organiseren van activiteiten voor de 'thuiszitters'.

13. Veiligheid

Je veilig voelen is belangrijk voor iedereen; ook voor mensen met een verstandelijke beperking. Je veilig voelen in het verkeer, op straat, in de buurt waar je woont, maar ook in je eigen huis.

Mensen met een verstandelijke beperking zijn vooral vaak kwetsbaar in het verkeer.

Daardoor is een veilige overzichtelijke verkeerssituatie van groot belang.

Zij zijn ook vaak gemakkelijk te beïnvloeden en intimideren. Het aantal slachtoffers van seksueel misbruik ligt bij mensen met een verstandelijke beperking hoger dan bij mensen zonder beperking.

Bij melding of aangifte van misbruik of een andere misdaad kan de politie als bedreigend worden ervaren, vooral als het er heel formeel aan toe gaat.

Ook bij calamiteiten zoals brand zijn mensen met een verstandelijke beperking extra kwetsbaar. Ze weten vaak niet wat ze moeten doen. Soms verstopten ze zich bij brand in plaats van te vluchten. De brandweer die hen komt helpen, kan dan als bedreigend worden ervaren.

Steeds meer mensen met een verstandelijke beperking wonen zelfstandig. De hulpdiensten zijn daarvan vaak niet op de hoogte.

Wat kan de lokale overheid doen?

- Steeds meer mensen met een verstandelijke beperking wonen zelfstandig in de wijk. Hulpdiensten moeten weten wanneer ze te maken krijgen met (een woonvorm met) mensen met een verstandelijke beperking. De gemeente kan via het zorgloket mensen met een verstandelijke beperking standaard wijzen op de mogelijkheid om zich te melden en een afspraak te maken met een preventiemedewerker.
- Hulpdiensten krijgen een training in het omgaan met mensen met een verstandelijke beperking.
- Hulpdiensten bieden een informatiebijeenkomst aan voor mensen met een verstandelijke beperking over veiligheid.
- De gemeente besteedt in haar calamiteitenplan specifiek aandacht aan mensen met een verstandelijke beperking. Bij rampenoefeningen wordt bijvoorbeeld ook specifiek geoefend met verstandelijk beperkte acteurs.
- Vluchtroutes in openbare gebouwen zijn overzichtelijk, in kleur en met pictogrammen aangegeven.

14. Vervoer

Zonder vervoer kom je nergens. De afstand tussen wonen, werken en recreëren is vaak groot en mensen moeten zich kriskras door een steeds groter gebied verplaatsen. Lopen is vaak geen optie meer.

Om deel te nemen aan de samenleving is goed vervoer dus van primair belang. Voor iedereen, maar voor mensen met een beperking nog veel meer. Mensen met een verstandelijke beperking zijn extra kwetsbaar in het verkeer. Zij kunnen verkeerssituaties vaak niet goed overzien en hebben onvoldoende verkeerskennis.

In Nederland gaat men, ook in het verkeer en vervoer, uit van de gemiddelde mens. Er wordt vanuit gegaan dan men kan lezen, horen, spreken en zich kan voortbewegen. Veel mensen met een verstandelijke beperking voldoen niet aan dit gemiddelde beeld.

Soms maken zij gebruik van openbaar vervoer. Problemen doen zich dan vooral voor bij de informatieverstrekking en de verschillende betaalwijzen per vervoersoort. Het gebruik van de OV-chipkaart is voor veel mensen met een verstandelijke beperking erg lastig.

Vertragingen, omleidingen en storingen leiden tot grote onzekerheid bij mensen bij wie dit soort gewone zaken door training is ingeslepen.

Vaak worden zij geholpen door omstanders, maar ook worden zij lastiggevallen en zijn zij een gemakkelijke prooi voor mensen met minder prettige bedoelingen.

Het openbaar vervoer biedt, zoals al gezegd, lang niet altijd soelaas. Mensen met een beperking worden hierdoor gedwongen om zich op een andere wijze te verplaatsen en worden zo afhankelijk van derden.

Ook zijn er mensen met een verstandelijke beperking die zonder begeleiding niet kunnen reizen. Of de omgeving weet er geen raad mee, of wel de persoon in kwestie heeft hinderlijk of angstig gedrag. Dan is begeleiding zonder meer noodzakelijk.

Zodoende zijn zij afhankelijk van andere vervoerssystemen. In Nederland zijn er veel vervoerssystemen voor mensen met een beperking. Elk systeem kent een eigen doelgroep, (dienst)regeling en richtlijnen, pasjes en verantwoordelijken.

Zo is er de regiotaxi, ter aanvulling op of vervanging van het openbaar vervoer. Daarnaast is er het Wmo-vervoer om maatschappelijke participatie voor mensen die vanwege hun beperking niet met regulier openbaar vervoer kunnen reizen, mogelijk te maken. Gemeenten zijn ook verantwoordelijk voor passend vervoer voor leerlingen met een beperking, en voor het vervoer naar het SW-bedrijf.

Valys biedt bovenregionaal vervoer voor sociaal- recreatieve doeleinden aan mensen met een mobiliteitsbeperking. Tot slot is er het AWBZ-vervoer, dat vervoer biedt aan cliënten die een deel van de dag ondersteunende of activerende begeleiding in een instelling ontvangen.

Wat kan de lokale overheid doen?

Onze aanbevelingen zijn voor een deel algemeen van aard; deze gelden niet alleen voor mensen met een verstandelijke beperking maar voor iedereen:

- Iedereen kent het: niet stoppen bij een zebepad, te hard rijden of parkeren op de stoep. Situaties die voor iedereen hinderlijk zijn en gevaar kunnen opleveren. Voor mensen met een beperking is het gevaar echter veel groter, zij overzien het minder goed en zijn minder in staat er snel op te reageren. Voor hen is handhaving van de verkeersveiligheid nog belangrijker.
- Ook veilige, doorgaande en overzichtelijke fiets- en voetpaden zijn heel belangrijk voor mensen die minder snel overzicht hebben.

- Haltes zijn te vinden in de nabijheid van winkels, welzijnsvoorzieningen, instellingen en dergelijke.
- De gemeente stelt duidelijke eisen aan de vervoerders w.b. veiligheid en bejegening. Het Kennisplatform Verkeer en Vervoer (KpVV) heeft het handboek 'Professioneel Aanbesteden contractvervoer' ontwikkeld. Informatie: www.kpVV.nl en www.naarbetercontractvervoer.nl
- Adviezen van direct betrokkenen zijn erg waardevol. Als er binnen de gemeente nog geen (vervoers)adviesraad is, stelt de gemeente deze in.
- Het is belangrijk dat vervoerssystemen op elkaar zijn afgestemd. Vooralsnog kent elk systeem een eigen doelgroep, (dienst)regeling en richtlijnen, pasjes en verantwoordelijken.
- Voor mensen met een verstandelijke beperking is duidelijke en eenvoudige informatie over de verschillende vervoersmogelijkheden onmisbaar.
- Voor een groep mensen met een verstandelijke beperking is goed openbaar vervoer belangrijk. Dit betekent ondermeer zo min mogelijk wijzigingen in dienstrooster en lijnen, training van personeel in de omgang met mensen met een beperking en informatie in beeldtaal.
- Gemeenten maken soms verschil tussen mensen die intramuraal of extramuraal wonen. Er wordt daarbij vanuit gegaan dat mensen die intramuraal wonen minder behoefte hebben aan sociaal contact buiten de instelling. Dit onderscheid is niet houdbaar.
- Als iemand met een verstandelijke beperking vrijwilligerswerk doet in het kader van dagbesteding, bijvoorbeeld werken in een manege, en een CIZ vervoersindicatie heeft, dan wordt het vervoer van zijn huis of dagcentrum naar die manege niet geregeld. Er is dan dus een extra regeling of een vergoeding voor (speciaal) vervoer nodig.
- De reizigerskosten voor speciaal vervoer zijn niet hoger dan voor openbaar vervoer.

15. Gezondheid

Een goede gezondheid maakt het leven ook voor mensen met een verstandelijke beperking prettiger. Naar verhouding komen er echter bij mensen met een verstandelijke beperking (iets) meer gezondheidsproblemen voor.

Zo lopen ze bijvoorbeeld meer risico op overgewicht en bewegen ze vaak te weinig. Zeker als ze in instellingen wonen.

Verder is de kring van vrienden en familie nogal eens beperkt, vooral als ze ouder worden. Of zij gaan zich dan eenzaam voelen en worden somber.

Gemeenten hebben een belangrijke taak bij het voorkómen van dergelijke problemen.

In het lokaal gezondheidsbeleid is deze groep echter niet in beeld; ze worden nogal eens vergeten.

Wat kan de lokale overheid doen?

- In de Nota “Lokaal gezondheidsbeleid” wordt specifiek ingegaan op problemen bij mensen met een verstandelijke beperking.
- Ons advies is dat de gemeente de GGD onderzoek laat doen naar de gezondheidstoestand van mensen met een verstandelijke beperking, en mensen met een stoornis in het autistisch spectrum.
- Het gemeentelijk preventiebeleid schenkt ook aandacht aan het probleem van eenzaamheid bij mensen met een verstandelijke beperking.
- Sporten is belangrijk. Ook mensen met een verstandelijke beperking doen graag gewoon mee. De gemeente kan (via het subsidiebeleid) sportverenigingen stimuleren om hun activiteiten open te stellen voor mensen met een verstandelijke beperking. En waar nodig een specifiek aanbod te ontwikkelen.
- De gemeente kan mensen met een verstandelijke beperking financieel helpen om bijv. een abonnement van een sportvereniging of sportschool te betalen, zo ook het vervoer hier naar toe.
- Tot slot is het een goed idee om samen met zorginstellingen, sportclubs, sportscholen en belangenorganisaties een project “Meer bewegen” voor mensen met een verstandelijke beperking te organiseren. Hierin kunnen bijvoorbeeld kennismakingsdagen met sportclubs worden georganiseerd. Ook kunnen goede voorbeelden in het zonnetje worden gezet.

Informatie over het Platform VG Haaglanden:
Edward de Bruin, telefoon: 06 22938718
Edward.deBruin@meezhn.nl

Informatie over het Programma Versterking CliëntenPositie:
www.programmavcp.nl